

1966.da kurulan Polilen, ilk Poliester Fabrikası olup, tek Akrilik Fabrikası olan AKSA 1972'de faaliyete geçmiştir.

Böylece, 1964'de 200 ton olan sentetik lif istihşali, 1970'de 14.400 tona çıkmıştır

Halen, artan ihtiyacı karşılamak üzere, bir taraftan mevcut tesisler tevsi edilirken, yeni tesislerin de kurulmasına devam edilmektedir.

Böylece, önümüzdeki bir kaç yı için de Memleketimiz önemli bir sentetik lif üretici Ülke durumuna gelecek, ham madde ihtiyacının büyük kısmının da Yurd içinde üretilmesi sağlanacaktır.

Trikotaj, Hazır Giyim Sanayii :

Memleketimizde eski bir geçmişi olan bu Sanayi, Plânlı dönemde Fabrikasyona yönelmiş, özellikle sentetik liflerin tektürize edilmesiyle, hızla gelişmiştir.

Son yıllarda çok sayıda dâiresel trikotaj makinası yanında, çorap makinası gibi çeşitli örgü makinası getirilmiştir.

Konfeksiyon dalı da yine son yıllarda hızla gelişmiştir. Özel Sektör tarafından önemli sayıda konfeksiyon tesisi kurulduğu gibi, Sümerbank'ın 2 pilot tesisi de faaliyete geçmiş bulunmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda Sümerbank'ın konfeksiyon kapasitesi çok daha genişleyecektir.

Pamuk Dışında Kalan Diğer Bitkisel Lif İşleyen Sanayii :

Memleketimizde halen 8.000 ton kendir, 3.700 ton keten lifi üretilmektedir. Cumhuriyet devrinde, 2. İvedili Plân gereğince, Sümerbank'a, Taşköprüde kendir havuzlama, soyma ve işleme tesisleri kurulması görevi verilmiştir. 952 iğ ve 60 tezgâhlık tesis, 1952'de faaliyete geçmiş, 1969'da kanaviçe dokuma kısmı durdurularak, sisal halı ve yolluk tezgâhları kurulmuştur.

Taşköprü dışında Fabrikasyon halinde keten, kendir işleyen Özel Sektöre ait 2 tesis ile, biçerbağlar, balya ipi ve halat imâl eden tesisler vardır. Ayrıca, bazı işletme ve Kooperatifler de kendi çıkırlarında iplik eğirip, bundan organ yapmaktadır.

Plâstik Ambalâj Sanayii :

Son yıllarda, özellikle jüt ambalâj madesi yerine kaim olmak üzere, Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, Memleketimizde de, ilki 1969'da olmak üzere, çeşitli polietilen, polipropilen kanaviçe ve torba imâl eden Tesisler kurulmuştur.

ELEKTRİK MAKİNALARI VE GEREÇLERİ İMALÂT SANAYİİ İLE ELEKTRİK SANAYİİMİZİN SON 50 YIL İÇİNDEKİ GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ DURUMU

Elek. Y. Müh. NECATİ TÜRKER

TARİHSEL GELİŞME

Cumhuriyetimizin ilân edildiği yıllarda; Memleketimizde elektrik sektörünün imalât dalında herhangi bir üretim faaliyeti mevcut değildi. Bilindiği gibi Yurdumuzda elektrik enerjisi ilk defa 1902 yılında Tarsus'ta kullanılmaya başlanılmış ve daha sonraları İstanbul, Ankara başta olmak üzere büyük şehirlerimizde mahalli elektrik santralleri ve dağıtım şebekelerinin inşa ve tesisi işine girişilmişti. O yıllarda sadece Memleketimizde

değil, diğer bütün memleketlerde de elektrik enerjisinden faydalanma alanları çok mahduttu. Elektrik daha ziyade ışık enerjisi şeklinde aydınlatma maksatları için kullanılıyordu. Esasen elektrik enerjisi 20. Asrın başlarında yeni yeni gelişmeye başlayan bir sekonder enerji türü durumundaydı. Bu itibarla 1923 senesindeki toplam elektrik enerjisi tüketimimize bir göz atarsak yılda 120 milyon kilovatsaat gibi bir rakamla karşılaşırsak ki, bu bugünkü ölçülere göre ancak ufak çaptaki bir fabrikanın yıllık elektrik enerjisi

si istihlâki seviyesindedir. Bununla beraber ufak çapta da olsa böyle bir enerjinin üretmesi ve tüketilmesi özel malzemenin kullanılmasını gerektirmektedir. Bunlardan üretim için kullanılanlar imalât tekniği bakımından biraz komplike de olsa dağıtımında, özellikle iç tesisatta kullanılan malzeme basit ve imalâtı kolay cinstendir. Böyle olmasına rağmen iç tesisat malzemesi uzun yıllar ithal konusuna olmuş ve nihayet Cumhuriyetimizin ilânından 9 sene sonra ilk adım atılarak özel sektör tarafından bir kablo fabrikası kurulmuştur. Şunu da belirtmekte yarar vardır ki, İstanbul Kauçuk ve Kablo Sanayii adını taşıyan bu fabrikanın kurulmasında; Cumhuriyetin ilânından sonra çıkarılan Sanayi Teşvik Kanunu'nun getirdiği kolaylıklar, teşvik ve himaye ile ilgili çeşitli tedbirler başlıca rolü oynamıştır. O zamanki şartlarda ilk tesisat malzemesi arasında kauçukla yalıtılmış ilekterler tüketim değeri bakımından büyük bir ağırlık taşıyordu. Sözkonusu fabrikanın kuruluş sermayesinin 100 bin TL.'dan biraz fazla olduğunu ve başlangıçta 40 kişilik bir istihdam yarattığını istatistik değerler olarak belirtebiliriz. Yabancı bir firma ile teknik işbirliği yapmak suretiyle daha ilk üretim yılından itibaren kaliteye gerekli önemi veren bu teşebbüs Yurdumuzun tesisat kablosu ihtiyacını tek başına uzun yıllar karşılamıştır. Bu teşebbüsün dışında ufak tefek atelye faaliyetleri haricinde uzun yıllar yeni bir kuruluş ortaya çıkmamıştır. Nihayet tam 16 sene sonra Amerika'daki «General Electric» Firması'nın da iştirakiyle yerli müteşebbislerin yeni bir fabrika kurmak üzere harekete geçtiklerini görmekteyiz. Bu yeni teşebbüsün imalât konusunu iç aydınlatma ile ilgili malzemelerden biri olan «enkandesant ampul» teşkil etmekte idi. Yeni üretim tesislerinin kurulmasında Yurtiçi tüketim rakamları büyük rol oynadığından ve bilindiği gibi talep çok düşük olduğundan bu tür teşebbüslerin yavaş yavaş takip etmesini tabii karşılamak lâzımdır. Mamafih 1948 yılından sonra özellikle elektrik enerjisi tüketimindeki hızlı artışı karşılamak için yapılmasına girişilen büyük bölge santralleri ve enterkonnekte şebekeler üretim sanayiini de etkilemiştir.

Pazar etüdüleri; iç tesisat malzemesi, elektrikli ev aletleri, radyo, pikap gibi elektroni cihazlar için Yurdumuzda bulunmamakla beraber hiç değilse yeter-

li sayılabilecek bir tüketimin mevcut olduğunu gösterdiğinden, yatırım hareketlerinden bir kısmı bu sahalara doğru kaymaya başlamıştır. Bu teşebbüsler özellikle dış ticarete liberasyon politikasının terkedildiği 1953'den sonraki devrelerde büyük ağırlık kazanmıştır. Liberasyon politikasının sona erdiği yıllarda elektrik imalât sanayiine yatırılan toplam sermayenin 6 milyon TL., katma değer 700.000,— TL. ve toplam işçi sayısının da 110 olduğunu belirtebiliriz. Bunu takip eden 10. senede ise katma değer 90 milyon TL.'sına yaklaşmıştır. Bu rakam hızlı bir gelişme seyrinin ifadesidir. 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Plân dönemine girdiğimizden gelişme plânı bir şekilde devam etmiştir. Bu devrede elektrik makinaları ve gereçleri sanayiine 244 milyon TL. tutarında bir yatırım öngörülmüş ve % 20 fazlası ile realize edilmiştir. İkinci Plân Dönemi 1968-1972 yılları arasında yer almış ve bu İkinci Beş Yıllık devrede Elektrik İmalât Sanayii dalında 563 milyon liralık bir yatırım yapılmıştır. Bu duruma göre bu sanayi dalında iki plân döneminde toplam olarak 1 milyar liralık bir yatırım realize edilmiş bulunmaktadır. Elektronik imalât sanayiine gelince, bunda ilk kıpırdamalar 1956 senesinde başlamış ve amplifikatör, ufak takatli telsiz vericileri ve radyo imalâtı ilk ele alınan konular olmuştur. İlk radyo imalâtı 1957 yılında başlamış ve tüketim rakamındaki hızla artış bu dalda iştigal eden firma sayısını kısa bir süre içerisinde 40'a yükseltmiştir. Halen elektronik sanayiinin büyük kuruluşları radyo ve televizyon imalâtı ile iştigal etmekte bunun dışındaki firmalar ise konu olarak profesyonel elektronik cihaz imalâtını seçmiş bulunmaktadırlar. Hemen ilâve etmemiz gerekir ki; Elektrik ve Elektronik İmalât Sanayii dalında müşahade edilen son 20 sene içerisindeki hızlı gelişimde Yurdumuzun sosyal yaşantısındaki değişikliklerin de büyük rol oynadığı muhakkaktır.

Yukarıdaki tarihsel gelişimde dikkati çeken noktalardan biri de; teşebbüslerin bugüne kadarki; seyir itibariyle ferdî seviyede kalması hususudur. Bu cümleden olarak bu sanayi dalının ilk teşebbüsleri olarak yukarıda belirtilen iki kuruluş her ne kadar statü itibariyle Anonim Şirket hüviyetinde iseler de gerçekte kapalı bir şirket olmaktan ileri gidememişlerdir. Bunun dışında kalanlar ise esasen şahıs şirketleridir. Mamafih alışkanlığın son yıl-

larda yenildiği özellikle dış ülkelerde çalışan işçilerimizin kendi aralarında kurdukları şirketlerle yatırım bahasına kaymalarının söz konusu klâsik bünyeyi değiştirmeye başladığını memnuniyetle müşahade etmekteyiz. Cumhuriyetin 50. yılını idrak ettiğimiz bu mesut dönemde 3. Beş Yıllık Plân devresinde bulunuyoruz. Bu dönemde Elektrik ve Elektronik imalât Sanayimizde büyük gelişmelerin olacağını şimdiden ifade edebiliriz.

BUGÜNKÜ DURUM

Bu sanayi halihazır durumu itibariyle dayanıklı tüketim malları üretimi açısından oldukça gelişmiş durumdadır. Yurdumuzda, çıplak ve yalıtılmış iletkenler, yeraltı kabloları, iç tesisat malzemesi, 100 kilovata kadar elektrik motorları, ufak takatli generatörler, alçak ve yüksek gerilimli şalt malzemesi, transformatör, her çeşit aydınlatma ampulü akümülatör, pil, televizyon, radyo, pikap, telsiz cihazları, telekomünikasyon cihazları ve santralleri, PTT tipi telefon santralleri v.s. imal etmektedir. Sektör dayanıklı tüketim malları imalâtı ile giriştiği bu imalâtı, yatırım malları lehinde geliştirmektedir. Dayanıklı tüketim malları üretiminde kapasite Yurtiçi tüketimin üstündedir. Yerli sanayimiz bu dalda mamulün cinsine göre % 75-90 arasında bir döviz tasarrufu sağlamaktadır. Bu itibarla genel yapı itibariyle elektrik sektörü tüm imalâta dönük bir faaliyet içinde bulunmaktadır. Bu nedenle, elektrik sektöründeki televizyon, radyo v.s. gibi üretim faaliyetlerini montaj faaliyeti olarak nitelendirmek yanlış bir değerlendirmedir olur. İlk başladığı yıllarda, rayo ve benzeri imalât montaj görünümü arz ediyordu. Çünkü bütün parçalar dış memleketlerden ithal ediliyor ve bunlar bir nevi blok montaj faaliyeti ile tümleştirilirdi. O yıllarda döviz tasarruf yüzdesi % 15'i pek geçmiyordu. Fakat şimdi memnuniyetle ifade etmek yerinde olur ki; o devreler çok gerilerde kalmıştır. Örneği radyodan verdiğimiz için aynı yerden devam edeceğiz. Denilebilir ki, son erişilen imalât seviyesi itibariyle pratik olarak devre elemanları hariç bir radyonun veya televizyonun bünyesine giren bütün malzeme yerli olarak imal edilmektedir. Transistör, diod, kondansatör ve rezistans olarak nitelendirebileceğimiz devre elemanları ise tamamen başlıbaşına bir imalât dalı olup, radyo imalâtının dışında kalmaktadır. Dış ülkelerdeki radyo ve televizyon fabrikaları da devre elemanlarını bizde olduğu gibi başka fabrikalardan temin eder.

Çeşitli vergiler ve fiyat konjonktürü dolayısıyla yerli mamuller dış piyasaya nazaran fiyat bakımından bazan % 25'e varan bir fiyat yüksekliği arz etmektedirler.

Son rakamlara göre; Yurdumuzda Elektrik Makına ve Gereçleri İmalât Sanayii ile elektronik imalât dalında çalışan firma adedi, irili ufaklı olmak üzere 400'e yükselmiştir. Bu fabrikalarda, toplam olarak 55.000 işçi çalışmaktadır. Sermayeleri toplamı ise 2 milyar TL.'sına yaklaşmıştır. Yukarıda belirttiğimiz rakamlarda (5) işçiden az işçisi olan işyerleri dikkate alınmamıştır. Fabrikalar yerleşme durumu itibariyle genel karektere uygun bir manzara arz etmekte ve % 90'dan fazlası İstanbul ve civarında bulunmaktadır. Ankara, İzmir, Bursa ve Eskişehir bu sektörden ikincisi sırayı işgal etmektedir. Son durum itibariyle (28) ilimizde bu konuda hiçbir üretim faaliyeti yoktur.

Bu sanayi dalının ana ham maddesini; bakır, silisli sac, termoplastik madde, çeşitli izolasyon madesi, alüminyum, pik sac levha, piring teşkil etmektedir. Bu maddelerden büyük bir kısmının yurdumuzda mevcut olması sanayimiz için büyük bir mutluluktur. Ancak genellikle resmi kuruluş niteliğindeki yerli fabrikalar tarafından üretilen yarı mamuller üretim kapasitesi itibariyle tüketimi yakından izleyemediğinden zaman zaman ham maddelerin sıkıntısı çekilmekte ve bu durum sektörün gelişmesi bakımından sakıncalı olmaktadır. Ana ham maddeler yurdumuzda mevcut olduğundan bunların iyi bir şekilde değerlendirilmesi halinde Elektrik ve Elektronik İmalât Sanayininin ham madde ve malzeme probleminin tamamen ortadan kalkacağı tabiidir.

Elektrik ve elektronik sanayii küçümsemeyecek bir gelişme kaydederek bugünkü seviyeye erişmiştir. Ancak bütün problemlerin çözümlendiğini ifade edemeyiz. Özellikle, ilmi araştırmalarla ilgili çalışmalar henüz başlangıç safhasındadır. Gerçek anlamda Telekomünikasyon Sanayii ve profesyonel Elektronik Cihazlar Sanayii, Ölçü ve Kontrol Cihazları Sanayii henüz kurulmamış durumdadır. Ayrıca her yıl süratle artan enerji ihtiyacımızın karşılanmasında en büyük rolü oynayacak olan kazan generatör, buhar türbini, su türbini gibi elektrik santrallerinde kullanılan yatırım malzemesinin imalâtına da başlanılmamıştır. Bu imalât dallarına Cumhuriyetimizin 50. yılından alınan büyük kuvvetle Üçüncü Plân Dönemi içerisinde girileceğine muhakak nazarı ile bakılmaktadır.